

Linné och Rosén

Relationen och professorsbytet

UPPSALA UNIVERSITET
Carl von Linné, 5p
Institutionen för biologisk grundutbildning
Uppsats, Sommar -04
Michel Adencreutz
Handledare: Iréne Sjögren

INLEDNING

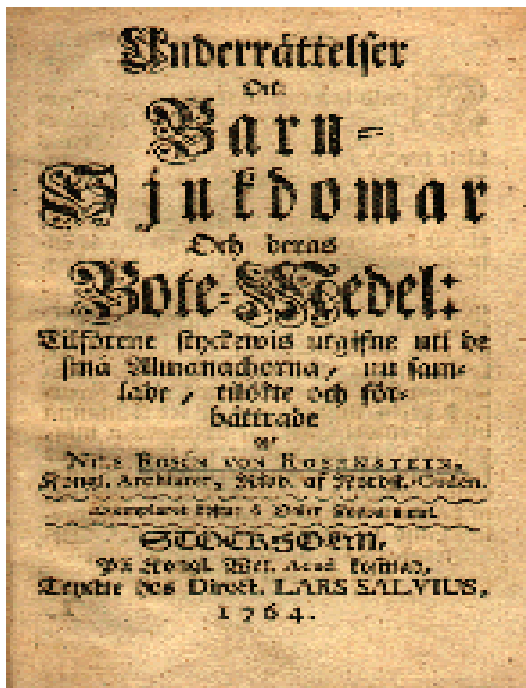
Jag skall i den här uppsatsen undersöka relationen mellan Carl von Linné och hans vän och kollega Nils Rosén von Rosenstein. Jag skall börja med att jämföra deras liv och uppväxt för att se på eventuella likheter och skillnader. Därefter skall jag redogöra för professorsbytet och den attitydförändring som skedde genom åren som deras relation varade. Slutligen skall jag försöka utröna vad attitydförändringen kan ha berott på. Jag poängterar här en bild av Linné som balanserar den ofta omtalade avunden och utbrotten av bitterhet och långsynthet. Det fanns också en vänligare och mera omtänksam sida av Linné, något som kanske bara hans närmaste vänner märkte av.

KOMPARATIVA BIOGRAFIER

Nils Rosén föddes ett år före Carl Linnaeus (Linné), år 1706 i den lilla byn Sexdrega några mil utanför Borås. Liksom Linnés far var även Roséns far präst och han växte upp på prästgården i Sexdrega. Liksom för Linné var det tänkt att Rosén skulle ha blivit präst från början. Nils var nummer två av nio syskon i en skara där samtliga uppnådde fullvuxen ålder, något som var mycket ovanligt på den tiden. Rosén fick sin grundläggande utbildning hemma hos fadern på prästgården. 1718 började Rosén på Gymnasiet i Göteborg. Det var samma år som Linné studerade i Växjö. 1720 reste han till Lund för att läsa teologi, men övergick snart till att läsa medicin, filosofi och matematik. Både Linné och Rosén blev utbildade i medicin med några års mellanrum av Kilian Stobaeus i Lund. 1724 flyttade han till Stockholm för fortsatta studier och arbete som översättare och informator, medan Linné samtidigt började på gymnasiet i Växjö. 1727 flyttade Linné till Lund för att läsa medicin men redan 1728 reser han till Uppsala för att fortsätta läsa medicin där. Samma år erbjöds Rosén att disputeras i Uppsala och bli medicine adjunkt där. Först nu avslöjade Rosén för sin far att han läst medicin och inte teologi, men fadern lyckönskade honom hans val till trots. 1729 reste Rosén söderut för fortsatta studier vid Europas främsta universitet. Han kom till Holland där han disputerade 1730 vid Harderwijks universitet och fick en medicine doktorsgrad. 1729 började Linné arbeta med växternas sexualsystem i Uppsala och 1730 blev han

demonstratör i Botaniska trädgården hos Olof Rudbeck den yngre När Rosén kom tillbaka från Holland blev han förordnad att vikariera för Rudbeck som professor i medicin och botanik, en uppgift som Linné hade delvis fått utan att vara formellt utbildad i brist på annan kvalificerad personal då Rosén var i Holland. Rosén övertog även väsentliga delar av professor Lars Robergs föreläsningar i anatomi och praktisk medicin och han började härvid även omforma läkarutbildningen till ett modernare upplägg. Då Rosén som vikarierande professor skulle överta undervisningen i botanik tolkade Linné detta som avund från Roséns sida i en av sina självbiografier. 1732 blev Rosén erbjuden en professur i medicin i Lund men tackar nej efter en att ha fått löfte om en löneförhöjning i Uppsala. Samma år gjorde Linné sin berömda Lapplandsresa och läste metallurgi och reste till Falun under de två följande åren. 1733 började Linné undervisa i proberkonst. Ett storgräl följde härpå och en historia gör gällande att det hela skulle ha slutat med att Linné utmanade Rosén på en duell. Rosén gifte sig 1734 med professor skytteanus Johan Hermanssons dotter Anna Christina och fick tre barn varav en dotter (f 1752), vilken dog 4 år gammal i en misslyckad smittkoppsympning. Sonen Nils (f 1752) blev filosof och sekreterare i svenska akademien och dottern Anna Margareta (f 1796) gifte sig med läkaren Samuel Aurivillius som blev Roséns efterträdare. Rosén fick nio barnbarn och adopterade de åtta överlevande av dessa kort före sin död, sedan de blivit föräldralösa. Varken hans egen son eller något av de manliga adoptivbarnen fick några avkomlingar (Wallgren 1964). 1735 blev Rosén Livmedikus åt kung Fredrik I. 1735 reste Linné till Holland och blev medicine doktor vid Harderwijk. 1736 fick Rosén en dotter, Anna Margareta. 1738 kom Linné tillbaka till Sverige och blev läkare i Stockholm. 1739 gifte sig Linné, samma år som Rosén blev ledamot av den nygrundade Vetenskapsakademien, som Linné varit med om att grunda. 1740 blev Rosén professor i medicin och botanik efter Olof Rudbeck den yngre som dött. Detta väckte ont blod hos Linné, som såg sig mera förtjänt av professuren, trots att Rosén i andra avseenden hade överlägsna meriter. 1741 fick Linné en son, Carl, och fick till slut efter en del bråk professuren i anatomi och praktisk medicin i Uppsala efter Lars Roberg. Då dennes professur blev ledig stödde till en början Rosén konkurrenten Wallerius i dennes avhandling som hade ett anti-Linnéanskt innehåll, men då detta uppmärksammades så förhöll sig Rosén neutral till båda. Linné blev i alla fall vald och kanslern godkände deras

förslag att byta undervisningsämnen med varandra 1742. 1745 blev Rosén arkiater och läkare åt den gravida dåvarande kronprinsessan Lovisa Ulrika. 1750 blev Linné rektor för Uppsala universitet. 1753 blev Linné riddare av Nordstjärneorden. 1756 avgick Rosén som professor i Uppsala efter att hans dotter hade dött i den misslyckade smittkoppsympningen. 1757 blev även Rosén riddare av Nordstjärneorden. 1762 blev Linné adlad och samma år blev även Rosén adlad. 1764 utkom Roséns berömda bok om barnsjukdomar. 1772 avgick Linné som professor och 1773 dog Rosén och begravdes i Uppsala domkyrka. 1778 dog även Linné och begravdes också han i Uppsala domkyrka. De har båda varsin minnestavla i domkyrkan (Blunt 1971, Jägervall 1990 och Sjögren 2004).

Till vänster: Omslaget till Roséns lärobok "Underrättelser om barnsjukdomar och deras botemedel" från 1764. Till Höger: Porträtt av Nils Rosén von Rosenstein, okänd målare.

PROFESSORSBYTET

Det fanns två professurer i medicin vid universitetet i Uppsala och båda förväntades snart bli lediga då båda innehavarna var strax över sjuttio år gamla. Rosén fick Rudbeck den yngres professur eftersom han hade innehaft tjänsten som ordinarie adjunkt och därtill varit vikarie åt Rudbeck i nio år och praktiskt taget ensam hade lagt om och skött hela läkarutbildningen i Uppsala. Linné var övertygad om att Rosén var arg på honom och vägrade låna honom föreläsningsskriften i botanik då Rosén skulle börja sina föreläsningar, och Linné ansåg att Rosén var oförskämd som berövade honom hans jobb som lärare i botanik. Då de omfördelade professurerna mellan sig så tog Linné hand om botaniken, dietetiken, *materia medica* samt Botaniska trädgården och Rosén tog hand om anatomi, praktisk medicin och fysiologi samt undervisningssjukhuset Nosocomium. De delade på patologin och kemin så att var och en tog den del som han var bäst på (Blunt 1971). Efter detta byte så vidtog många år av vänskap och samarbete mellan de båda. Linné kallade Rosén i en av sina skrifter år 1766 för en av den tidens fem förnämsta läkare, de rådgjorde ofta med varandra, besökte varandras familjer vid sjukdom och vikarierade för varandra vid ledigheter.

KONKLUSION

Kanske var det ursprungliga agget en förutsättning för den djupa vänskap som kom att uppstå mot slutet av deras liv? Kanske var det likheterna och de kompletterande olikheterna som gjorde att de fann varandra mot slutet i en vänskap som verkar ha djupnat med åren. Den ursprungliga konflikten kom ju av att professor Rudbeck var 71 år och permanent tjänstledig för att studera språk och professor Roberg undervisade endast privat för höga summor pengar. Då Rudbecks amanuens Peter Martin oväntat dog 1727 blev amanuens tjänsten erbjuden Rosén som emellertid var tvungen att resa utomlands för att få en medicinsk doktorsgrad. Under dennes frånvaro vikarierade den skicklige men formellt okvalificerade Linné delvis på denna tjänst och när så Rosén kom tillbaka för att tillträda sin tjänst som ordinarie lärare och Rudbecks vikarie så övertog han Linnés tidigare arbetsuppgifter. Linné fick inget nytt lärarförordnande och härur tycks mycket av Linnés agg mot Rosén springa. Ungdomens tvister var kanske ett uttryck för avund och

beundran som sedan övergick i respekt och vänskap mot ålderdomen. Någon egentlig konkurrens var det ju aldrig frågan om, men det är lätt att se att Rosén hela tiden i början av sin karriär legat steget före Linné, både med att bli läkare, medicine doktor, gift, få barn, ta över Linnés arbete i Uppsala och bli professor året före Linné. Det är först när de båda hade blivit professorer och bytt sina professurer med varandra som de blev vänner och kunde börja samarbeta med varandra. Det var också här som det svängde. Linné blev den förste av de båda att bli riddare år 1753 och nio år senare adlades båda samma år, 1762. Rosén hade dock två gånger tidigare erbjudits att bli adlad, 1748 och 1756, men hade båda gångerna avböjt (Holmgren 1951). Man kan bara spekulera i hur det hade påverkat deras relation om så hade skett. Linné var ju intresserad av tankarna på gudomlig vedergällning på jorden och kanske spelade dessa tankar in när han ändrade sig och ”lämnade allt i Guds händer”. Då Linné fick lungsäcksinflammation 1764 så hjälpte Rosén honom att tillfriskna (Holmgren 1951) varpå Linné blev mycket tacksam och förlät honom all tidigare fiendskap och vårdade i sin tur Rosén när denne år 1766 fick Uppsalafeber (malaria) under två månader och återigen 1773 när Rosén blev sjuk vid ett besök i Uppsala och dog i dysenteri. Linné fanns ofta vid sjukbädden men kunde inte närvara dagen då Rosén avled (Fries 1903).

REFERENSER:

Blunt, W: *Carl von Linné, En biografi av Wilfrid Blunt*, London, 1971, (2001).

Fries, Th, M, *Linné, Lefnadsteckning, senare delen*, Stockholm, 1903.

Holmgren, G: *Nils Rosén von Rosenstein, minnesteckning*, Levnadsteckningar över K. Svenska Vetenskapsakademiens ledamöter. 136. Stockholm, 1951.

Jägervall, M: *Nils Rosén von Rosenstein och hans lärobok i pediatrik*, Lund, 1990.

Sjögren, I: *Nils Rosén von Rosenstein – Nils Rosén von Rosenstein: hans liv och gärningar*, Uppsala 2004, samt muntliga uppgifter, 2004-06-20.

Wallgren, A: 'Rosén von Rosenstein, a short biography' ur *Nils Rosén von Rosenstein and his textbook on pediatrics*, Uppsala 1964.